

Antoine Bodar

Begijnhof-kerk Amsterdam 3 IX 2008
Catherina-kathedraal Utrecht 7 IX 2008
(Zondag 22 A)

ZONDE VAN NALATIGHEID

Ben ik mijn broeders hoeder (cf. Gn 4,9)? Ja, wij zijn elkanders hoeder of wachter. Wij zijn ertoe geroepen voor elkaar op te komen, elkaar te beschermen, elkaar nabij te zijn. 'Wie zijn naaste bemint, heeft de wet vervuld', schrijft Paulus (Rom 13,8.10): 'Liefde berokkent de naaste geen enkel kwaad. Liefde vervult de gehele wet.' Tot liefde behoort niet alleen bescherming en nabijheid maar ook aansporing, waarschuwing, vermaning. Tegenover liefde plaatst zich nalatigheid. Wie nalatig is, berokkent de ander kwaad. Nalatigheid is zonde. Nalatigheid is gebrek aan te dragen verantwoordelijkheid.

'Ik belijd voor de almachtige God en voor u allen dat ik gezondigd heb in woord en gedachte, in doen en laten' – *cogitatione, verbo, opere et omissione*. Zo de schuldbelijdenis in de opening van de Eucharistie om de heilige mysteriën waardig te kunnen vieren. Want onze zondigheid heeft betrekking op hetgeen wij denken en zeggen en doen maar ook op hetgeen wij nalaten. Nalatigheid paart zich vaak aan onverschilligheid en doet zich veelal voor als vijandin van bemoeizucht. Nochtans gaat het inzake dergelijke achteloosheid om verontachtzaming van de juiste maat van de mond openen of dicht houden. Zwijgen kan aldus wijzen op gebrek aan zorgvuldigheid en op verwaarlozing van verantwoordelijkheid. Ons beroepen op de balk in het eigen oog en de splinter in dat van een ander (cf. Mt 7,3-5) kan deugd van nederigheid betekenen maar mogelijk in onze tijd niet minder ondeugd van gemakzucht. Huichelarij is niet alleen balkdragers eigen. Afzien van bemoeizucht blijkt drijfveer van gemakzucht. Wie de ander nabij wil zijn, heeft ook de taak hem te vermanen.

I

'Heeft uw broeder gezondigd, wijs hem terecht in het verborgene. Luistert hij niet, wijs hem terecht met twee of drie personen als getuigen. Luistert hij nog niet, breng zijn zaak voor de Christusgemeenschap, de Kerk. Luistert hij ook niet naar de Kerk, beschouw hem dan als heiden of tollenaar.' Raad van Jesus naar Matteüs (cf. 18,15-17). En Hij laat daarop volgen (18,18): 'Voorwaar, ik zeg u: Wat gij zult binden op aarde zal ook in de hemel gebonden zijn en wat gij zult ontbinden op aarde zal ook in de hemel ontbonden zijn.' Aldus herneemt Jesus de woorden die Hij kort tevoren tot Petrus had gesproken bij Zijn belofte hem de sleutels van het rijk der hemelen te geven (cf. Mt 16,19).

Wanneer wij vanuit liefde trachten te leven, volgen wij dan niet van nature Jesus' drievoudige raad? Eerst vermanen onder vier ogen opdat alle schaamte buiten kan blijven. Dan vermanen in het bijzijn van een paar anderen – niet om te veroordelen maar om krachtiger te kunnen waarschuwen. Voorts vermanen over te laten aan de Kerk; want wie zondigt schaadt niet alleen zich zelf of de direct betrokkene maar de gehele Christusgemeenschap. Ten slotte bij nog niet luisteren volgt uitsluiting uit de Kerk – tijdelijk, nooit definitief. Wie immers zich bekeert en alsnog spijt krijgt, wordt vergeven en weer ingesloten en opgenomen in de gemeenschap. Wij worden altijd opgeroepen tot verzoening. Verzoening kan niet zonder vergeving en vergeving niet zonder verdraging en beide niet zonder immer voortdurende bekering die elke mens steeds ook allerpersoonlijkst aangaat. 'Hebt gij in bijzijn van meer mensen iemand berispt, dan is die persoon genoeg gestraft', houdt Paulus de gemeente van Korinthe voor (cf. 2 Kor 2,6-8): 'Vergeef hem en bemoedig hem opdat hij niet door te grote droefheid wordt overmand. Betoon hem liefde.' Waar liefde echt is, daar is God – *Ubi caritas est vera, ibi Deus est* (cf. Mt 18,20).

Zou God ooit behagen kunnen scheppen in de dood van een zondaar? Hij blijft ons het slechte niet aanrekenen maar het goede. De Heer wil dat wij zondaars leven en ons leven beteren. Naar een profeet van het Joodse volk (cf. Ez 18,22-23).

De toevoeging over binding en ontbinding op aarde en in de hemel begrijpt de Moederkerk – maar niet uitsluitend – als betrokken op het leergezag door de opvolger van Petrus met de andere bisschoppen en binnen de Moederkerk op het sacrament van de Biecht (Jo 20,23): 'Wier zonden gij vergeeft, hun zijn zij vergeven; wier zonden gij niet vergeeft, hun zijn zij niet vergeven.' Waarom niet uitsluitend? Omdat wij allemaal opgeroepen worden elkaar te waarschuwen, verantwoordelijkheid niet over te laten aan gezagdragers en zo ons niet aan verantwoordelijkheid te onttrekken. Waarschuwen of vermanen behoort tot opvoeden. Ons leven lang hebben wij niet louter jegens het kruist maar tevens jegens elkaar de taak op te voeden en te onderrichten en elkaar wijzer te maken. Zulks sticht gemeenschap. Verantwoordelijkheid beperkt zich nimmer tot de eigen persoon maar behoort bij te dragen aan de opbouw van gemeenschap.

Hoe individualistisch of zelfmiddelpuntig hedentendage wellicht ook ingesteld, de mens blijft sociaal wezen en dus betrokken op gemeenschap, gemeenschapswezen.

‘Mensenkind, Ik heb u als wachter over het volk van Israel aangesteld. Al wat ge van Mij verneemt, moet ge in Mijn naam meedelen.’ Zo spreekt de Heer tot de profeet Ezechiël, gezagsdrager in de Joodse Bijbel, het Oude Testament (33,7-9): ‘Als Ik tot de zondaar zeg: “Boosdoener, ge zult sterven” en gij waarschuwt hem niet zich te beteren, dan zal hij sterven door eigen schuld. Van u evenwel zal Ik zijn bloed opeisen. Maar als gij de zondaar hebt gewaarschuwd zich te beteren en hij betert zich toch niet, dan zal hij door eigen schuld sterven. Gij evenwel zult in leven blijven.’

Met andere woorden: Alleen wanneer wij de juiste maat weten te vinden tussen iemand in eigenheid laten en voor hem verantwoordelijkheid aanvaarden, kunnen wij vrij uit gaan. Plicht blijft het elkaar te vermanen en niet zo maar de andere kant op te kijken en liever blind te zijn dan ziend waar het gaat om noodzakelijke, samenleving bevorderende betrokkenheid die saamhorigheid betekent. Wie geen verantwoordelijkheid voor de ander wil nemen, blijft hem dat schuldig (Rom 13,8): ‘Uw enige schuld blijve de onderlinge liefde.’

II

Nabijheid en bescherming blijken niet alleen uit vermaning. Wederzijdse verantwoordelijkheid blijkt ook uit onderlinge solidariteit in meer algemene zin die ons (als begrip althans) meer eigen schijnt gebleven. ‘Geeft dorstigen water en treedt vluchtelingen met brood tegemoet; want zij zijn op de vlucht voor het geweld van de oorlog’, gebiedt ons de profeet Jesaja (cf. 21, 14-15). Zo krijgen wij weet van onze solidariteit die hulpverlening inhoudt. Tevens herinneren we ons dat Christus op het einde der tijden ons zal ondervragen. Zouden wij daarom niet onze verantwoordelijkheid gestand willen doen en hopen dat de Heer aldus over ons oordeelt (cf. Mt 25,35-36): ‘Ik had honger en dorst, was vreemdeling, naakt, ziek, gevangen, maar u hebt Mij gevoed en gelaafd, opgenomen, gekleed, bezocht.’

De mens is niet geboren om alleen te zijn (cf. Gn 2,18). Dit betreft niet alleen de levensgezel of levensgezellin maar de gehele mensheid. De mens leert zich zelf kennen door afdaling in de eigen persoon en daar zich zelf te vinden maar meer nog God Die hem de levenszin schenkt. Van daaruit kan hij niet anders dan zich wenden tot de andere mens met wie hij samen mens is – de persoonlijke geliefde en het gezin, de vriendenkring en de familiekring, de gemeenschap in dorp of stad of land of werelddeel en zo tot de gehele wereld toe. De mens wordt eerst recht zich zelf in de andere mens die zoals hij bemind schepsel is van de Schepper. Vandaar ons aller roeping tot onderlinge nabijheid. Weliswaar is eigenliefde voorwaarde de ander lief te hebben maar liefde voor de ander doet liefde werkelijk stralen. Liefde ziet van nature altijd van zich af; want het behoort ook tot de roeping van de mens de ander hoger te achten dan zich zelf – en dat niet meer naar mate de ander maatschappelijk boven ons is geplaast maar naar mate de ander maatschappelijk zwakker staat dan wij zelf. Die behoeft immers meer bescherming. En zegt Jesus niet (Mt 25,40): ‘Wat ge aan de minsten der mijnen hebt gedaan, hebt ge aan Mij gedaan’? En gebiedt Hij ons niet (cf. Mt 18,1-5): ‘Wordt weer als kinderen; wie zich zelf gering acht als een kind, die is de grootste in het rijk der hemelen. Wie een kind opneemt, neemt Mij op.’

Hoe saamhorigheid van binnen uit en in volharding gestalte te geven? Door steeds God te zoeken. Door blijvend onze ogen te openen naar God zullen wij in enen altijd onze ogen richten naar de medemens. Die gave schenkt Hij ons en in die schenking verplicht Hij ons: Gods liefde is niet verkrijgbaar zonder mensenliefde. God houdt niet van ons wanneer wij zelf niet tevens van mensen houden. Wij zijn niet alleen geboren om samen horig te zijn aan God maar tevens onderling saamhorig, solidair. Die solidariteit is van nature subsidiair – erop gericht de ander hulp te bieden. Komt niet aan alle mensen het recht toe deel te hebben aan de goederen van de aarde? En zijn wij daarom niet verplicht de armen te ondersteunen en niet alleen uit eigen overvloed maar uit plicht te delen wat we bezitten? De les van de grote Basilius, bisschop van Caesarea in de vierde eeuw, mogen we ons heden eens te meer aantrekken: Wie in uiterste nood verkeert, heeft het recht zich het noodzakelijke toe te eigenen uit de rijkdommen van anderen. En dit voegt de monnik Gratianus, rechtsgeleerde te Bologna in de twaalfde eeuw, daaraan toe: Geef iemand die van honger dreigt te sterven te eten; want als u dat niet doet, doodt ge hem. (Cf. GS 69)

Wij worden in elkaar meer ons zelf. Wij zijn onderling afhankelijk. Wij vullen elkaar aan – niet slechts in onderscheiden talenten maar ook anderszins – zaken die dikbuikigen hebben te delen met buiklozen. Niet allen die zeggen ‘Heer, Heer’ zullen het rijk der hemelen binnengaan maar zij die de wil van de Vader doen (cf. Mt 7,21) en het werk met kracht ter hand nemen. De Vader immers wil dat wij in *alle* mensen onze broeder Christus erkennen en ook met de daad beminnen. (Cf. LG 93)

Nabijheid kan niet zonder onderlinge vermaning en niet zonder onderlinge saamhorigheid. Zulks gebiedt de liefde die God is op straffe van de zonde van nalatigheid; want God is liefde (cf. 1 Jo 4,16)